

# Klekljana cerkvena dediščina,

## 1. del

Katja Mohorič Bonča

Obe cerkvi v Železnikih sta zakladnici klekljanih čipk. Čipke kot samostojni prti in prtiči, kot aplikacija všite v blago, s povedno vezenino ali brez nje, v vseh primerih pa mogočne in čudovite, so del vsakdanjika in praznika. So pomembna klekljana dediščina Železnikov. V Železnih nitih bodo predstavljene v dveh delih, v prvem klekljani prti iz cerkve sv. Antona, v drugem delu pa prti iz cerkve sv. Frančiška.

Nekaj klekljanih prtov datira v čas, ko so se ženske v Železnikih pravzaprav šele srečevale s klekljanjem. Večina je mlajših. Med vojno, leta 1944, je delno pogorela tudi cerkev sv. Antona z veliko opreme, tudi prti. Nekaj jih je ostalo, ker so bili ravno v pranju pri Mežnarjevih, ki so takrat skrbeli za te tekstilije. Po vojni so klekljarice nekaj čipk po starih vzorcih naredile ponovno. Večina prtov pa je bilo narejenih po novih vzorcih in z različnimi nameni in motivi. Prti so bili, razen nekaj izjem, podarjeni. Spoštovanja vredni in enako dragoceni kot sami prti pa so motivi klekljaric, ki so te prte podarile. Namen tega članka je predstaviti klekljane

prte in ozadja, ki so, za razliko od čipk, nevidna.

Za mašne prte v obeh cerkvah skrbi Antonija Šuštar (1933), Špendalova Tončka iz Železnikov, ki pozna osebno ali po imenih skoraj vse klekljarice, ki so delale te prte. O klekljaricah in njihovem delu govori z veliko spoštovanja. Ko sem bila februarja 2014 pri njej glede klekljanja in čipk v Železnikih, je ravno likala mašne prtiče, ki so imeli klekljano obrobo iz štručk, zato je pogovor spontano nanesel na njeno skrb za cerkveno klekljano dediščino. Poudarila je, da se, ko pere in lika te prte, vedno spomni na klekljarice. *"Včasih so take bogate čipke delali. Ko likam te čipke, mislim na ženske, ki so klekljale. Še vse poznam, a so mnoge že pokojne. Rečem si, če so one take čipke naredile, se bomo pa še mi potrudili in to ohranili."* Tončka Šuštar je bila pripravljena pokazati prte in o vsakem povedati, kar ve, in dogovorili sva se za popis te dediščine. Prte, ki so shranjeni v cerkvi sv. Antona, sva popisali 8. avgusta 2014, prte pri sv. Frančišku pa 12. avgusta 2014, naknadno še 4. in 6. aprila 2016.

Pred njo je vrsto let za prte skrbela družina Blaža in Frančiške Gortnar, Mežnarjevi iz Železnikov. Takrat še ni bilo pralnih strojev in Frančiška Gortnar je prte prala v studencu na Trebušenku (studenc na Trnju v Železnikih). Včasih sta prišli pomagat svakinji Katarinca in Helenca. Po smrti Blaža Gortnarja je pri vzdrževanju prtov sprva pomagala, kmalu pa je prevzela celotno delo, Antonija Šuštar. Za svoj prispevek pri ohranjanju cerkvene klekljane dediščine Železnikov je 30. junija 2015 prejela občinsko priznanje za življenjsko delo prostovoljcev.

Za vsak prt sem na podlagi enotnega vprašalnika pripravila njihove "osebne" izkaznice – evidentirana klekljana cerkvena dediščina v Železnikih. Zapisala sem splošne podatke: lastnika, lokacijo hrambe in skrbnico. Sledil je opis prta: ime prta, ime klekljarice, leto izdelave, ime vzorca, risar/risarja vzorca, tehniko klekljanja, material (bombažni, laneni sukanec), ob kateri priložnosti prt uporabljajo in druge posebnosti prta (anekdote, način pridobitve ...) ter leto in razlog izročitve prta. Vsak prt sem fotografirala. S

priloženih fotografij se vidi, ali je prt v celoti klekljan ali je čipka všita v tkanino. Nekateri prti vsebujejo vezenino. Ime prta se največkrat nanaša na oltar, na katerem je, včasih pa na tehniko ali motiv čipke, ki jo vključuje. Ta dokument hrani Muzej Železniki.

Predstavljeni prti so bili v Železnikih že večkrat razstavljeni. V galeriji Muzeja Železniki je bila razstava Cerkevne klekljane dragotine na ogled od 22. aprila do 2. maja 1994. Na 39. Čipkarskih dnevih v Železnikih so te prte med 14. in 22. julijem 2001 razstavili v cerkvi sv. Frančiška, na 43. Čipkarskih dnevih pa v cerkvi sv. Antona 17. 7. 2005. Ob jubilejnih 50. Čipkarskih dnevih je bila razstava klekljane cerkvene dediščine v Lovskem domu v Železnikih. Nazadnje so bili razstavljeni v cerkvi sv. Frančiška v Železnikih v letošnjem letu v času 17. svetovnega čipkarskega kongresa OIIFA v Ljubljani, med 21. in 28. junijem 2016, ter v času Čipkarskih dni med 14. in 17. julijem 2016.

Pričujoča predstavitev je prirejena za objavo v zborniku Železne niti. Vsi prti, predstavljeni v tem prispevku, so del opreme cerkve sv. Antona.

Ime prta:

**Prt svete Ane**

Čas izdelave:

**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka:

**Verjetno Mira Kejžar**

Čipkarica:

**Štefka Zrimšek,  
Železniki**



Ime vzorca: /

**Tehnika izdelave:** Všite klekljane čipke, izdelane v ozkem risu; tri všite ovalne čipke in štiri zaključki, izdelani v ozkem risu na spodnjem robu prta

Uporaba prta:

Vsakodnevni prt, le ob postu in v adventu ni na oltarju

**O prtu:** Čipke je naklekljala Štefka Zrimšek. V blago so jih všile šolske sestre v samostanu v Radovljici.

Enak prt je Štefka Zrimšek naredila za oltar sv. Andreja.

Ime prta:

**Prt za Marijin oltar**

Čas izdelave:

**1953**

Risar/risarka:

**Star vzorec  
neznane avtorja**

Čipkarica:

**Polda Koblar,  
Mažicova, Železniki**



**Uporaba prta:** V uporabi za bolj svečane priložnosti

Ime vzorca: /

**Tehnika izdelave:** Všite klekljane čipke, izdelane v širokem risu (ribice, rogljički), metrska čipka

**O prtu:** Klekljarica Polda Koblar je prt podarila v zahvalo za zdravje.

Ime prta:

**Prt za Marijin oltar,  
pregrinjalo (nadprt)**

Čas izdelave:

**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Štefka Zrimšek,  
Železniki**



**Tehnika izdelave:** Metrska čipka, izdelana v ozkem risu, všita na rob 5 metrov dolgega prta

Ime vzorca: /

**Uporaba prta:** /

**O prtu:** Štefka Zrimšek je naredila dva taka prta. Enak nadprt je naredila za Jožefov oltar.

Ime prta:

**Prt za oltar sv. Jožefa**

Čas izdelave:

**Med svetovnima vojnama**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

Po pripovedovanju je prt izdelala **Štefanka Nastran** iz Železnikov, poročena na Studeno.

Ime vzorca: /



**Uporaba prta:** /

**Tehnika izdelave:** Metrska čipka, široki ris (ribice, dvojne srčkovke)

**O prtu:** Čipka je izdelana iz kvalitetnega sukanca.

Ime prta:

**Prt za veliki oltar  
sv. Antona (nadprt)**

Čas izdelave:

**1951**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Terezija Arnol,  
Železniki**

Ime vzorca: /



**Tehnika izdelave:** Slep ris, prekváčkane zanke, vezenje

**Uporaba prta:** /

**O prtu:** Ob robu izvezen napis "Arnol 1951"

Ime prta:

**Prt za veliki oltar  
sv. Antona**

Čas izdelave:

**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka:

**Toni Thaler**

Čipkarica:

**Frančiška Pegam,  
Plajbova, Železniki**



Ime vzorca: /

**Tehnika izdelave:** Klekljana čipka, izdelana v širokem risu

Uporaba prta: /

**O prtu:** Čipkarica je prt naklekljala v zahvalo za sinovo vrnitev iz partizanov.

Ime prta:

**Tridelna garnitura**

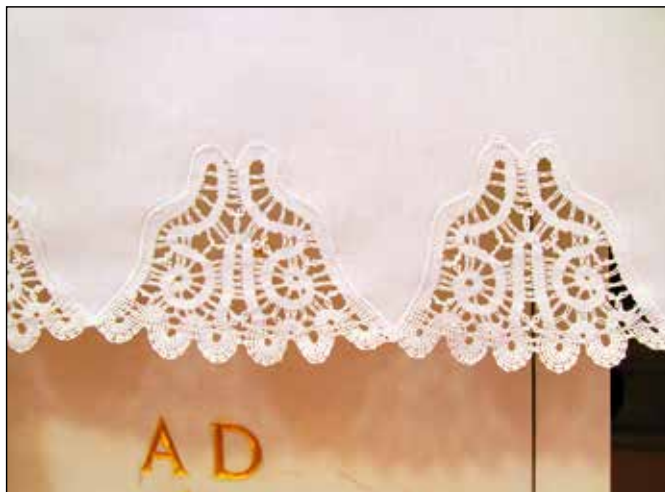
Čas izdelave:

**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka: /

Čipkarica:

**Mici Primožič, dokončala  
Štefka Zrimšek.** Enako  
čipko za prt za ambon je  
izdelala Antonija Šuštar. Vse  
čipkarice so iz Železnikov.



Ime vzorca: /

**Tehnika izdelave:** Slepi ris

Uporaba prta: /

**O prtu:** /

Ime prta:

**Tridelna garnitura  
za daritveni oltar**

Čas izdelave:

**2002**

Risar/risarka:

**Po starem vzorcu, iz zbirke  
vzorcev TD Železniki**

Čipkarica:

**Tončka Jensterle,  
Jožica Jensterle,  
Micka Logar,  
Železniki**

Ime vzorca: /



**Uporaba prta:** Za velike praznike

**Tehnika izdelave:** Široki ris, rožice, ribice

**O prtu:** Čipko so izdelale čipkarice iz Železnikov za slovesnost nove maše Davida Jensterla.

Ime prta:

**Tridelna garnitura**

Čas izdelave:

**Okrog leta 1980**

Risar/risarka:

**Mira Kejžar**

Čipkarica:

**Štefka Zrimšek,  
Železniki**

Ime vzorca: /



**Tehnika izdelave:** Ozki ris

**Uporaba prta:** /

**O prtu:** Prt je v zahvalo podarila Zefka Mesec.

Ime prta:

**Tridelna garnitura**

Čas izdelave:

**V času, ko je v Železnikih služboval Maksimiljan Ocepek (med letoma 1959 in 1993)**

Risar/risarka: /

Čipkarica:

**Reginca Vrhunc,  
Julka Mohorič,  
Železniki**

Ime vzorca: /

**Uporaba prta: /**



**Tehnika izdelave:** Ozki ris

**O prtu:** Reginca Vrhunc, učiteljica klekljanja v Idriji. Nekaj časa je stanovala v vili na Racovniku. Bila je ena od štirih domačink, ki so se na Državnem zavodu za žensko domačo obrt v Ljubljani leta 1946 šolale za učiteljice klekljanja. Kasneje je Julka Mohorič izdelala enako čipko za ambon.

Ime prta:

**Garnitura lunce za tri oltarje: Jožefov, Marijin, glavni, ter prtič za ambon**

Čas izdelave:

**1952**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Klekljale: Tončka Šuštar,  
Stanka Šturm, Minka  
Šturm, Železniki.**

**Vezle: Matilda Triler, Mici Kalan**  
(naredila tudi prtič za ambon).

Ime vzorca: /



**Uporaba prta: /**

**Tehnika izdelave:** Polpremet, kitice (ketnce); vezena

**O prtu:** Leta 1952 so bili narejeni po starih vzorcih. Enaki prti so namreč med drugo svetovno vojno pogoreli.

Ime prta:

**Pregrinjalo z  
vezenimi zvončki**

Čas izdelave:

**1974**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

Vezla: **Terezija Arnol,  
Železniki**

Ime vzorca: /



**Uporaba prta:**

Pomladi, zaradi motiva  
pomladnega cvetja

**Tehnika izdelave:** Vezenje

**O prtu:** Na prtu napis "T. Arnol 1974", T pomeni Terezija.

Ime prta:

**Prt za glavni oltar**

Čas izdelave:

**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

Klekljala in vezla  
**Matilda Triler,  
Železniki**

Ime vzorca: /



**Uporaba prta:** Za praznik svetega Rešnjega telesa

**Tehnika izdelave:** Ribice, kitice (ketence), vezenje

**O prtu:** Matilda Triler je vzorec za čipko imela doma, gre za star vzorec.



Ime prta:

**Rešilje prt za glavni oltar  
in manjši kvadraten prt  
s čipko za ambon**

Čas izdelave:

**Neznano**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

Izdelava rešiljeja **Franc-  
ka Grohar (poročena  
Benedičič)**, izdelava čipke:  
**neznana klekljarica**

**Ime vzorca:** /



**Uporaba prta:** V maju, v času šmarnic na glavnem oltarju

**Tehnika izdelave:** Čipka, rešilje

**O prt:** V zahvalo za sinovo zdravje izvezla in podarila Francka Grohar, poročena Benedičič. Poučevala je v osnovni šoli Železniki med letoma 1928 in 1939.

Ime prta:

**Prt za veliki oltar**

Čas izdelave:

**Neznano**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Neznano**

**Ime vzorca:** /

**Uporaba prta:** /



**Tehnika izdelave:** Čipka, ozki ris

**O prt:** Verjetno je prt podarila Marija Šraj, ki je bila zaposlena kot pomočnica pri zdravnici dr. Valeriji Strnad.

Ime prta:

**Prt s klekljanimi  
trikotniki**

Čas izdelave:

**Med svetovnjima vojnama**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Neznano**

Ime vzorca: /



**Uporaba prta:** Sedaj je ta prt redko v uporabi. Občasno se uporablja za žarno mizico.

**Tehnika izdelave:** Čipka, slepi ris

**O prtu:** Nekoč so s tem prtom pokrivali leseno mizico za kelihe.

Ime prta:

**Pregrinjalo in prt za  
ambon z motivom ovčke**

Čas izdelave: /

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Marija Primožič,  
Dvejstncova Mici,  
Železniki**

Ime vzorca: /



**Uporaba prta:**

Glavni oltar

**Tehnika izdelave:**

Široki ris, ribice

**O prtu:** Pregrinjalo: blago s čipko na spodnjem robu; široki ris, polpremet, rožice (platno/polpremet), ribice, mreža kot polnitev, pajki.

Prt za ambon: enak rob kot na pregrinjalu, le da v vseh štirih strani, na sredini všita čipka z motivom ovčke s sijem.

Ime prta:

**Božji grob**

Čas izdelave:

**Neznano**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Frančiška Primožič,  
Mici Primožič, Železniki**



**Ime vzorca:** /

**Tehnika izdelave:** Široki ris, pajki, pogačke, mreža kot polnitev, pogačka, ovčka in križ v ospredju

**Uporaba prta:** Velikonočni čas, k Božjemu grobu

**O prtu:** /

Ime prta:

**Marijin in Jožefov oltar**

Čas izdelave:

**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Štefka Zrimšek, Železniki**



**Ime vzorca:** /

**Uporaba prta:** /

**Tehnika izdelave:**

Ozki ris, ribice

**O prtu:** Gre za dva podobna prta. Imata popolnoma enake čipke, sta enakih dimenzij. Le Marijin prt ima z rumeno nitjo izvezen napis "AM" (Ave Marija).

Ime prta:

**Dvojne srčkovke**

Čas izdelave:

**Med svetovnima vojnama**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Neznano**

Ime vzorca: /

**Uporaba prta:** Dandanes je redko v uporabi.



**Tehnika izdelave:** Široki ris, ribice, srčkovke

**O prtu:** Verjetno so ga uporabljali za k stranskemu oltarju.

Ime prta:

**Prt za Marijin in Jožefov oltar, zvončki**

Čas izdelave:

**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka:

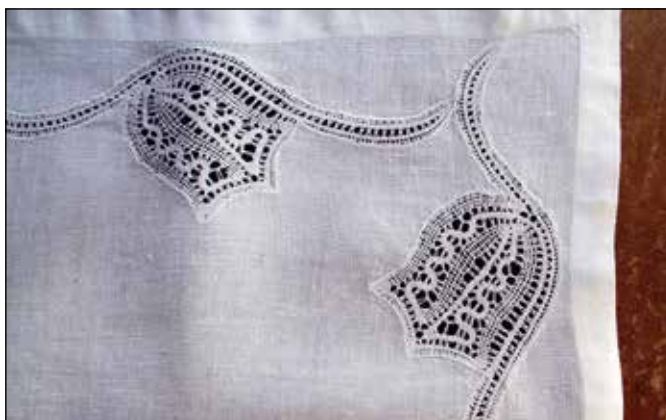
**Neznano**

Čipkarica:

**Štefka Zrimšek, Železniki**

Ime vzorca: /

**Uporaba prta:** /



**Tehnika izdelave:** Ozki ris, sukani ris

**O prtu:** Dva enaka prta, za Marijin in Jožefov oltar

Ime prta:

**Prt za Jožefov oltar,  
metuljček**

Čas izdelave:

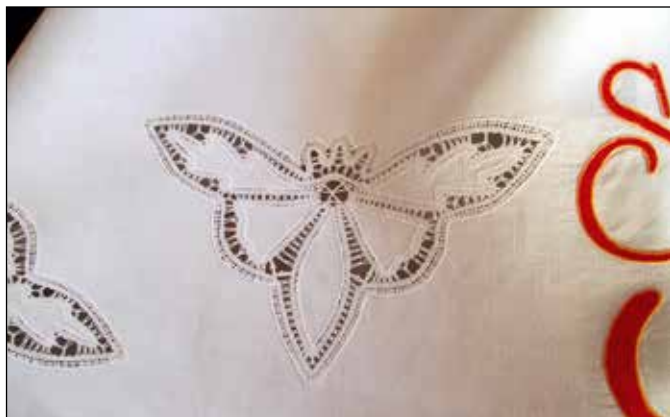
**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Mici Primožič, Železniki**



**Ime vzorca:** /

**Tehnika izdelave:** Ozki ris, vezzenina

**Uporaba prta:** /

**O prtu:** Vezan napis "SVJ" (Sveti Jožef)

Ime prta:

**Srčkovke in vezene  
pisane rožice**

Čas izdelave:

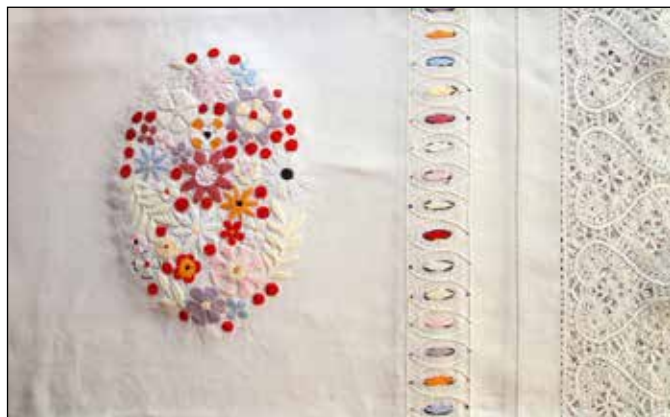
**Pred drugo svetovno vojno**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

**Neznano**



**Ime vzorca:** /

**Tehnika izdelave:** Široki ris, ribice, srčkovke, vezzenina

**Uporaba prta:**

Za stranski oltar sv. Ane,  
za lepše priložnosti

**O prtu:** Tonika Ramovš je povedala Tončki Šuštar, da je prt dala delat Marija Šraj, pomočnica pri dr. Valeriji Strnad. To je bil prvi prt, ki so ga imeli za lepše priložnosti. Bil je na velikem oltarju. Dolg je okoli 5 metrov.

Ime prta:

**Trikotniki**

Čas izdelave:

**Neznano**

Risar/risarka:

**Neznano**

Čipkarica:

Sestre: **Julijana Primožič, Urša Primožič, Marija Benedičič, Ivana Benedičič iz Železnikov**. Njihov dekliški priimek je bil Benedičič.

**Ime vzorca:** /

**Uporaba prta:** Ob adventu in postu za veliki oltar



**Tehnika izdelave:** Široki ris, tulipani

**O prtu:** Sestre Benedičič so naredile in podarile prt v zahvalo, ker so imele dovolj naročil za klekljanje med prvo svetovno vojno (1914–1918), kajti klekljanje je bilo njihov kruh. Ena sestra je vse vogale všila ročno.

Prt tvori 48 velikih trikotnikov (s tulipani) in 18 malih trikotnikov po spodnjem robu prta.

Ime prta:

**Sedem zakramentov**

Čas izdelave:

**Po drugi svetovni vojni**

Risar/risarka:

Načrt za prt je naredil slikar **Stane Kregar** (1905–1973).

Vezilje:

Prt so vezle **šolske sestre iz radovljiškega samostana**.

**Ime vzorca:** /

**Tehnika izdelave:** Vezenje



**Uporaba prta:** Ob velikih praznikih na glavnem oltarju: birma, velika noč, božič, druge slovesnosti

**O prtu:** Ivana Trpin, Pstotarjeva iz Smoleve, je material za prt dobila od brata iz Avstrije in ga podarila cerkvi.